

УДК: 332.1

С.В. Захарін

СТИМУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ТА ІННОВАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

У статті проаналізовано стан інвестиційної та інноваційно-технологічної діяльності на національному та регіональному рівнях. Визначено напрями і перспективні інструменти стимулювання інвестиційної та інноваційно-технологічної діяльності в рамках реалізації регіональної економічної політики.

The state of investment and innovative technological activity on national and regional levels are analysed in the article. Certain directions and perspective instruments of stimulation of investment and innovative technological activity within the framework of realization of regional economic policy are determined.

Ключові слова: інноваційна діяльність, науково-технологічна діяльність, важелі стимулювання, регіональна економічна політика.

В Україні стимулюючий потенціал державного регулювання інвестиційної та інноваційно-технологічної діяльності використовується в цілому недостатньо. Інноваційна активність є вкрай недостатньою. В сучасних умовах апарат держави та місцеві органи влади мають створити привабливі економіко-правові умови для стимулювання акумуляції інвестиційних ресурсів задля забезпечення високопродуктивної інноваційно-технологічної діяльності, що уможливить створення більшого обсягу доданої вартості, підвищення темпів економічного зростання, ефективного залучення у виробничий процес інтелектуальних ресурсів. Цим визначається актуальність дослідження.

З означеної проблематики видається чимало праць. Проте в умовах посткризового розвитку, який супроводжується стрімким перерозподілом ресурсної бази та структурною перебудовою виробництва, необхідне проведення додаткових досліджень форм, методів і прийомів стимулювання високопродуктивної інноваційної і науково-технологічної діяльності. Нині не мають практичного рішення окремі питання посилення позитивного впливу загальнодержавної та регіональної інвестиційної політики на розвиток інноваційно-технологічної діяльності корпоративного сектору у видах економічної діяльності вищих технологічних закладів, удосконалення структури інвестицій відповідно до необхідності переходу економіки на модель постіндустріального розвитку, виправлення деформацій на рівні формування джерел інвестиційних ресурсів.

Мета роботи – викласти результати наших досліджень з питань стимулювання інвестиційної та інноваційно-технологічної діяльності у регіоні.

У 2009 р. в економіці України освоєно інвестицій в основний капітал на суму 151,8 млрд. грн. (58,5% від показника 2008 р. у порівняльних цінах). Лідерами серед регіонів України за обсягом освоєних інвестицій є м. Київ (38,2 млрд. грн.), Донецька обл. (16,9 млрд. грн.), Дніпропетровська обл. (14,9 млрд. грн.), Київська обл. (12,3 млрд. грн.), Харківська обл. (12,1 млрд. грн.), Одеська обл. (10,5 млрд. грн.) [1].

Натомість показники загальної інвестиційної активності, в тому числі обсяг інвестиційних витрат на реалізацію інноваційно-технологічних проектів, демонструють слабку кореляцію з показниками макроекономічного розвитку. Основними причинами цього явища є непослідовність політики державної підтримки інноваційно-технологічної діяльності, висока «латентність» інноваційно-технологічних трансформацій (підприємства в переважній більшості не звітують про реалізацію інвестиційно-технологічних проектів), недосконалість методології збору та обробки відповідних даних.

Інноваційна активність залишається традиційно низькою (при цьому вітчизняна статистика інноваційно активними вважає навіть підприємства, в яких частка реалізованої інноваційної продукції у загальному обсягу реалізації становить менше 1%). Протягом 2000-2009 рр., виключаючи 2007 р., вітчизняна статистика фіксувала зниження кількості підприємств, що займаються інноваційною діяльністю.

У 2009 р. інноваційною діяльністю займалося 12,8% обстежених промислових підприємств (у 2008 р. – 13,0%), питома вага реалізованої інноваційної продукції становила 4,8% (у 2008 р. – 5,9%), освоєно 2685 найменувань інноваційних видів продукції, впроваджено 1893 нових технологічних процеси [1].

Більшу, ніж середня по Україні, інноваційну активність демонструють підприємства з виробництва коксу та продуктів нафтоперероблення, хімічної та нафтохімічної промисловості, а також машинобудування. А от підприємства добувної промисловості, меблевої та целюлозно-паперової промисловості, видавничої справи є інноваційно пасивними. Це пояснюється, насамперед, різними умовами господарювання у галузях, що викликано дією об'єктивних чинників (прибутковість, стан ресурсного забезпечення, наявність оборотних коштів, традиції господарювання та ін.).

Показники інноваційної активності в промисловості України не відповідають сучасним світовим тенденціям: якщо в Україні рівень інноваційної активності становить 12,8% (дані за 2009 р.), то в розвинутих країнах (Японія, Німеччина) цей показник становить 65-80% (дані за 2007 р.), а в нових країнах ЄС (країни Центральної та Східної Європи) – не менше 30% (дані за 2008 р.).

Обсяги реалізації інноваційної продукції протягом 2000-2008 рр. щорічно зростали. Причому на зростання цього показника впливав не лише ціновий чинник (інфляція), а й зростання частки реалізованої інноваційної продукції в загальному обсязі реалізації. Це говорить про те, що великі обсяги інноваційної продукції виробляються та реалізуються порівняно малою кількістю підприємств. Вказана тенденція може свідчити про укрупнення інноваційного виробництва, про концентрацію інвестиційних ресурсів на виконання інноваційно-технологічних робіт і проектах в межах великих підприємств (в тому числі корпоративних структур і фінансово-промислових груп).

Найбільша кількість інноваційно активних підприємств здійснюють придбання машин, обладнання, установок, інших основних засобів та капітальні витрати, пов'язані з упровадженням інновацій (767 підприємств у 2009 р.).

Як і в цілому по економіці, протягом 2005-2009 рр. у промисловості України зафіксоване поліпшення абсолютних показників інвестування наукових і науково-технічних робіт, продуктивних інновацій та процесових інновацій (у тому числі технологій) на фоні погіршення відносних показників. Можемо також констатувати, що обсяги зростання інвестицій на реалізацію інноваційно-технологічних робіт (проектів) у промисловості не відповідають відтворювальним потенціям вітчизняної економіки [2].

Серед регіонів України лідерами за обсягами витрат на інноваційну діяльність є Донецька область (2,7 млрд. грн.), Луганська обл. (2,2 млрд. грн.), м. Київ (1,8 млрд. грн), Дніпропетровська обл. (1,4 млрд. грн.) – тобто регіони з великим індустріальним і науково-технічним потенціалом.

Найбільша частка інвестицій на інноваційно-технологічний розвиток в загальному обсязі інвестицій галузі формується у машинобудуванні, що і не дивно, оскільки ця галузь є традиційно схильною до інновацій (і, відповідно, до здійснення інвестицій у інноваційно-технологічні проекти). Серед лідерів за цим показником також хімічна та нафтохімічна промисловість (майже половина інвестиційних витрат спрямовується на інноваційно-технологічний розвиток).

З методологічної точки зору, основною причиною недостатніх обсягів інвестування розвитку регіонів слід визнати недостатні мотивації інвесторів до реалізації відповідних проектів (тобто, мова йде про порівняно малопривабливий інвестиційний клімат). На жаль, інвестиційний клімат в Україні та її регіонах не можна назвати сприятливим. Він характеризується загальною нестабільністю законодавства, нерозвиненістю інституцій фінансового посередництва, макроекономічними диспропорціями, високою ризикованістю господарської діяльності, недостатнім рівнем захисту прав інвесторів [3, 4, 5].

Головним інституційним завданням регіональної інвестиційної політики має стати створення на рівні регіону високопривабливого економіко-правового середовища, яке активізує інвестиційний процес на пріоритетних напрямках реального та інфраструктурного секторів економіки [5].

Реформування діючої системи регіонального управління у сфері підтримки інноваційної і науково-технологічної діяльності підприємств має бути спрямоване на дотримання визначених пріоритетів розвитку на основі посилення функцій органів державного та місцевого управління з аналізу регіональної політики та стратегічного прогнозування розвитку регіонів, здійснення оптимального розподілу владних повноважень між центральними та місцевими органами виконавчої влади у зазначеній сфері управління, здійснення заходів з усунення дублювання управлінських функцій між різними органами, удосконалення законодавства з зазначених питань.

Ефективним засобом стимулювання інноваційно-технологічної діяльності є часткова участь держави у фінансуванні відповідних проектів, які відповідають обраним пріоритетам розвитку. За своєю формою державні кошти можуть бути не лише у вигляді прямого фінансування, але й у вигляді державних гарантій з повернення кредитів комерційним банкам та іншим установам, які братимуть участь у фінансуванні таких проектів. При формуванні пакету інвестиційних проектів раціонально використовувати конкурсний відбір претендентів на отримання державної підтримки. Основними критеріями для відбору є відповідність пріоритетним напрямкам соціально-економічного розвитку, вартість та економічна ефективність проекту. Експертизу таких проектів доцільно проводити в режимі «єдиного вікна».

Механізм управління інвестиційним розвитком регіонів як спосіб реалізації державної регіональної політики має передбачати залучення і активізацію усіх важелів, що здатні привести регіональну економіку до стану стабільного розвитку та економічного зростання на основі ефективного інвестування, сприяючи розширенню ринкових перетворень.

Механізми управління інвестиційним розвитком регіонів, з огляду на численність та системність наявних проблем, мають бути значно удосконалені в напрямку підвищення рівня наукового забезпечення такого управління. Одним із напрямів є впровадження та підтримка стратегічного планування інвестиційного розвитку (інвестиційного процесу) регіонів, яке б урахувало загальні макроекономічні тенденції та особливості стану інвестиційної діяльності на конкретній території.

Важливими напрямками удосконалення системи захисту прав інтелектуальної власності як основи активізації інвестування інноваційної та науково-технологічної діяльності є створення економіко-правового механізму інтеграції освіти, науки і виробництва, а також посилення державної підтримки інноваційних структур, які використовують результати раціоналізаторської та винахідницької діяльності. Зокрема, на наш погляд, витрати інвестора на правовий захист результатів раціоналізаторської та винахідницької діяльності мають бути гарантовано компенсовані за умови ефективного використання цих результатів в інтересах національної економіки.

З метою удосконалення механізму інвестування високотехнологічних виробництв необхідно вжити низку системних заходів, що підтвердили свою ефективність в інших країнах та відповідають практиці управління трансформаційною економікою. Необхідна адекватна вимогам сьогодення трансформація амортизаційної, бюджетно-податкової, кредитної, техніко-технологічної, зовнішньоторгівельної політики. Зокрема, амортизаційна політика має бути ліберальнішою і включати напрацьовані світовою практикою механізми стимулювання інвестування високотехнологічних виробництв.

Реформування діючої системи державного управління у сфері інвестиційної та інноваційно-технологічної діяльності має бути спрямоване на визначення національних пріоритетів розвитку на основі посилення функцій органів державного управління з аналізу державної політики та стратегічного прогнозування розвитку країни, здійснення розподілу владних повноважень між центральними органами виконавчої влади у зазначеній сфері державного управління за функціональним принципом, здійснення заходів з усунення дублювання управлінських функцій між різними органами, удосконалення законодавства з зазначених питань.

У подальшому мають бути виконані комплексні науково-практичні дослідження з проблематики прогнозування інвестицій у розвиток високотехнологічних виробництв (в галузевому та регіональному розрізах) з використанням різних методів (метод сценаріїв, метод екстраполяції, метод експертного опитування, метод технологічного передбачення «Форсайт» та ін.), і на цій основі уточнені пріоритетні напрями та заходи державної підтримки процесу інвестування сфери високих технологій.

1. Статистичний щорічник України за 2009 рік / за ред. О.Г. Осауленка. – К.: Держкомстат, 2010. – 566 с.; 2. *Захарін С.В.* Макроструктурні особливості інвестиційного процесу в корпоративному секторі / С.В. Захарін // Економіка України. – 2008. – № 6. – С. 27–36; 3. Корпоративні структури в національній інноваційній системі України [монографія] / за ред. д.е.н. Л.І. Федулової. – К.: УкрІНТЕІ, 2007. – 812 с.; 4. *Федулова Л.І.* Технологічний розвиток економіки України [монографія] / Л.І. Федулова. – К.: ІЕП НАНУ, 2006. – 627 с.; 5. *Захарін С.В.* Фінансові інструменти активізації інвестиційної та інноваційної діяльності / С.В. Захарін // Економіка України. – 2010. – № 12. – С. 48–58.